

**İHYÂSİ ARZU OLUNUR LÜZUMLU KELİMÂTTANDIR:
“KÂMÛS-I TÜRKÎ” VE “DERLEME SÖZLÜĞÜ”NDE OLUP “GÜNCEL TÜRKÇE
SÖZLÜK”TE OLMAYAN KELİMELER**

Ercan PETEK*

ÖZET

Lehçetü'l-Lügat, Lehce-i Osmânî, Kâmûs-ı Türkî gibi doğrudan doğruya Türkçenin söz varlığını kapsayan sözlükler, ülkemizde çağdaş sözlükçülüğün müjdecisi olmuştur. Şemseddin Sâmî'nin Kâmûs-ı Türkî adlı eseri, gerek düzenlenişi gerek söz varlığı bakımından Türk sözlükçülük geleneğinin oluşmasına katkılarda bulunmuştur.

Canlı bir varlık olan dilin bünyesinde zamana ve diğer koşullara bağlı olarak birtakım değişiklikler meydana gelmiş, bu değişiklikler dilin söz varlığını da etkilemiştir. Kimi sözcükler anlam değişmesine uğrayarak ya daralmış (*restriction of meaning*) ya da genişlemiş (*extension of meaning*), bazı sözcükler iyileşmiş, bazı sözcükler ise tamamen ortadan kalkmıştır.

Yazıldığı dönemin standart dilinin söz varlığını kapsayan Kâmûs-ı Türkî'nin bünyesinde barındırdığı (yahut bağlacıyla anlamı verilmeksizin hemen altındaki madde başına bağlanan 255 kelime dâhil) 29.085 madde başından 1029'unun (art zamanlı bir inceleme sonucunda) bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında da varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Bu makalede söz konusu 1029 madde başından Güncel Türkçe Sözlükte bulunmayanlar ele alınmış ve alfabetik sıraya göre listelenmiştir. Söz varlığı temelinde nasıl bir gelişme olduğu izlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, Kâmûs-ı Türkî, Derleme Sözlüğü, Güncel Türkçe Sözlük.

**THE WORDS THAT ARE NEED TO BE REVIVIFY: THE WORDS THAT
DON'T EXIST IN “GÜNCEL TÜRKÇE SÖZLÜK”, WHILE THEY EXIST IN
“KÂMÛS-I TÜRKÎ” AND “DERLEME SÖZLÜĞÜ”**

ABSTRACT

Dictionaries such as Lehçetü'l-Lügat, Lehce-i Osmânî, Kâmûs-ı Türkî, that include vocabulary of Turkish language directly, have been forerunners of the modern lexicography in our country. Şemseddin Sâmî's Kâmûs-ı Türkî has contributed to the development of the tradition of Turkish lexicography with regard to its arrangement and vocabulary.

In the structure of the language which is a living entity, some changes have occurred depending on time and other conditions and these changes have affected the vocabulary of the language, too. Some words have narrowed(*restriction of meaning*) or expanded (*extension of meaning*) undergoing semantic changes, some words have changed for the better and some of them have completely disappeared.

Today, it has been identified (as a result of a diachronic examination) that 1029 of the 29.085 (including 255 words that are attached to the next entry without giving their meaning by the conjunction 'or') dictionary entries included in Kâmûs-ı Türkî which includes vocabulary of the standard language of its period, continue their existence in Turkish dialects in Turkey, too.

In this article, out of the 1029 entries, those which do not exist in the Turkish Dictionary have been handled and listed in alphabetical order. What type of an improvement has happened on the basis of vocabulary has been observed.

* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Lehçeleri Bilim Dalı, İzmir – TÜRKİYE, E-posta: ercanp22@gmail.com.

Keywords: Turkish, Kâmûs-ı Türkî, Derleme Sözlüğü, Güncel Türkçe Sözlük.

Giriş

Türkçenin modern anlamda hazırlanmış ilk sözlüğü diyebileceğimiz Kâmûs-ı Türkî, Türkçenin tarihî seyrini belirlemede önemli bir kilometre taşıdır. Maarif Vekâletinin izniyle 1901 yılında basılan Kâmûs-ı Türkî, 29.085 madde başıyla zengin bir dil malzemesine sahiptir. 1897’de kaleme alınan ve 1901’de tamamlanan Kâmûs-ı Türkî’de, dönemin standart Türkçesinin söz varlığı ortaya koyulmuş olmakla birlikte halk ağzından deyişlere de yer verilmiş ve bunlar “*avam lisani*” terimiyle ifade edilmiştir.

1932’de gerçekleştirilen Dil İnkılâbı’yla birlikte Türkçenin kelime hazinesini ortaya koyabilmek için 1933-35 yılları arasında gönüllüler tarafından devlet organlarının desteğiyle süregelen “*derleme seferberliği*” ile 150.000 fiş derlenmiştir. Derlenen bu malzeme bir sözlük dizinine sokularak Türk Dil Kurumunca 1939-49 yılları arasında yayımlanmıştır.¹

Ancak bu çalışmadaki eksiklikler sebebiyle Derleme Dergisi 1952 yılında Türk Dil Kurumunca yeniden ele alınmış, sekiz yılda 450.000 fişlik diyalektoloji malzemesi derlenmiş, 1963-82 yılları arasında XI esas, bir ek cilt olmak üzere ağızlardaki söz malzemesi kabataslak ortaya konmuştur.²

Modernizmin tek tipleşirmeye çalıştığı kültür unsurları arasında canlı bir varlık olan dil de bulunmaktadır ve değişen dünya koşulları içerisinde dil de bir takım aşamalardan geçmektedir. Anadolu’nun en ücra köşesine dahi ulaşmayı başaran kitle iletişim araçları; ağızların standart dil karşısındaki varlığını tehlikeye sokmakta; eğitim-öğretim faaliyetleri ve değişen yaşam koşullarıyla birlikte söz varlığında değişiklikler olmaktadır. Söz gelimi sanayileşmenin yoğunlaşmaya başladığı bir bölgede tarım kültürüne dair terimlerin azalmaya başlayacağı ve devamında tamamen ortadan kalkacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Türk Dil Kurumu tarafından ilk baskısı 1945 yılında yayımlanan Türkçe Sözlük’ün son baskısı (11. Baskı) 2011’de -sanal ortamdaki Güncel Türkçe Sözlük veri tabanına dayalı olarak yayımlanmıştır. Sözlük, ağızlara ait bünyesinde barındırdığı söz varlığıyla da dikkati çekmektedir. Bu söz varlığı, madde başının hemen yanında “*hlk*” kısaltmasıyla işaretlenmiştir.

Kâmûs-ı Türkî’nin yayımlanmasından Türkçe Sözlük’ün 11. baskısının yayımlanmasına kadar bir asırdan fazla (110 yıl) bir zaman geçmiştir. Bu zaman diliminde ağızlara ve standart dile dair söz varlığı temelinde nasıl bir gelişme olmuştur?

Kâmûs-ı Türkî’de yer alan maddebaşlarından 1029’unun Derleme Sözlüğü’nde de yer aldığı görülmüştür. Bu 1029 maddebaşından 716’sı Türkçe Sözlük’te tespit edilmiş; 313’ünün ise yer almadığı görülmüştür. Türkçe Sözlük’te yer almayan kelimelerin listesi A’dan Z’ye şu şekildedir:³

¹ Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi, TDK, I. C. İst. 1939; II. C. İst. 1941; III. C. İst. 1942; IV. C. İst. 1949. Bunlara sonradan V. (Ank. 1952) ve VI. Ciltler (İndeks, Ank. 1957) de eklenmiştir.

² Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (kısa söylenişle ‘Derleme Sözlüğü’) XII C., TDK, Ank. 1963-83.

³ Sıralama, hem dönemin standart dilini yansıması hem de Derleme Sözlüğü’nde yer alan kelimelerin birçoğunun birden fazla varyantı olması sebebiyle Kâmûs-ı Türkî esas alınarak yapılmıştır.

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır:
Kâmûs-ı Türkî” ve “Derleme Sözlüğü”nde Olup
“Güncel Türkçe Sözlük”te Olmayan Kelimeler

A

- abaka** (أباقا) *i.* emmi, amca. *mr.* [ihyâsı arzu olunur lüzumlu kelimâtandır.] [abaka; DS, C 1, s. 6]
- abamak** (أبامق) *ft.* dirîğ ve men etmek, yapmamak, muhâlefet etmek. *fr.* *refuser.* *mr.* [yeri boş kalmış olduğundan ihyâsı arzu olunur.] [abamak (II); DS, C 1, s. 8]
- abanlamak** (أبانلامق) *fl.* 1. büyük adım atmak. 2. adımları ziyâde açarak ölçmek. [abanlamak; DS, C 1, s. 8]
- ablak** (أبلق) *sıf. ar.* [“balak”dan *sıfş.*] alaca. [ablak (II); DS, C 1, s. 24]
- acık** (أحيق) *i.* 1. keder, elem. [acık (II); DS, C 1, s. 48]
- acıklanmak** (أحيفلانمق) *ft.* mâtemde bulunmak, yaşlı olmak. [acıklanmak; DS, C 1, s. 49]
- adım** (أديم) *i.* [“atmak”dan] ... || **adım almak**, **adımı tek almak** = mülâhaza ve basîretle hareket etmek. || ... [adımını tek atmak; DS, C 1, s. 66]
- âfatlamak** (أفاتلامق) *fl.* 3. ağzını bozmak, söğüp saymak. *av.* [âfatlamak; DS, C 1, s. 71]
- âfatlatmak** (أفاتلاتمق) *ft.* [*ar.* “âfet” den] sabrını tüketmek, bî-karar etmek. *av.* [âfatlatmak; DS, C 1, s. 71]
- ağalık** (أغالق) *i.* 3. kibir, gurur, azamet. [ağalık taslamak; DS, C 1, s. 81]
- ağlamsamak** (أغلامسامق) *fl.* ağlar gibi olmak, yalandan ağlamak, tebâkî etmek. [ağlamsamak; DS, C 1, s. 101]
- ağlamsık** (أغلامسبيق) *sıf.* dâima ağlar gibi duran veya söyleyen. [ağlamsek; DS, C 1]
- ahu** (أخو) *sıf.* [“ak”dan] saç ve sakalı ak olup şâyân-ı hürmet ve ta’zim olan: ahu baba. [yalnız bu tabirde müsta‘meldir.] [ahu (II) -1; DS, C 1, s. 134]
- aktı** (أقتى) *i.* Götürü iş için verilen ücret, el emeği. [aktı; DS, C 1, s. 163]
- alavira** (الأويره) *i.* 1. karışıklık, kargaşalık, herc ü merc. [alavere -2; DS, C 1, s. 202]
- altun otu** (ألتون اوتى) *i.* eğrelti otu nev’inden tıpta müsta‘mel bir nebât, iskolopenderyon. [altın otu; DS, C 1, s. 232]
- anarı** (أنارى) *h.* öte yan. [anarı -5; DS, C 1, s. 252]
- ancılayın** (أنجيلين) yahut oncılayın. [aslı: أنجالين ancılayın] öylece, o sûretle, o mertebede, o kadar. [ba’ide işâret için olup, garîbe mahsus olan “buncılayın”a mukabildir.] *mr.* [ancılayın; DS, C 1, s. 255]
- andız** (أنديز) *i.* 3. fâhişeler mecma’ı olan nâ-pâk mahal. [andız (III) -3; DS, C 1, s. 261]
- apışak** (أپشاق) *sıf.* 2. kuvvetten düşmüş, yürüyemez, tenbel. [apışak (II); DS, C 1, s. 287]
- ard** (أرد) değirmenin buğdayı azar azar döken hunisi. [ard (I); DS, C 1, s. 302]
- ardala** (أرداله) *i.* [“ârt”dan] 1. katarın en gerisindeki deveye takılan büyük çan. [ardala (IV) -1; DS, C 1, s.303]
- arımak** (أريمق) *fl.* 1. temizlenmek, pâk ve tâhir olmak. [arımak (II); DS, C 1]
- arınmak** (أرينمق) *ft.* 3. ıslâh-ı nefis etmek. *mr.* [arınmak (I) -1; DS, C 1, s. 301]
- arkuru** (أرقورى) *sıf.* [*gl.*: aykırın] eğri, bir yandan öbür yana geçen, hamaylı. || **arkuru adam**: ters adam. || ... [arkurî; DS, C 1, s. 327]
- arpağ** (أرباغ) *i.* [muhaffefi “arpa”] 1. eski putperest Türk rüesâ-yı rûhânîsinin hastalara okudukları efsûn, rukye,

sihir. ... [şarkî Türkçede efsûn etmek manasıyla “arparamak” fiili dahi müsta‘meldir.] [arpağ; DS, C 1, s. 330]

arpağcı (آرپاغجی) *i.* 1. efsûnger, sâhir, üfürükçü. [arpağcı; DS, C 1, s. 330]

art (آرت) *i.* [“ت”si harekelenince “د”a tahvîl olunur. ...] ... || **ard aradan** = uzakdan, dolayısıyla. || ... [ardaradan -2; DS, C 1, s. 304]

artamak (آرتامق) *fl.* 1. arda kalmak, en son bulunmak. 2. eskiden bâkî ve zâid olmak. 3. evlâd fevtinden (ölümünden) sonra yaşamak. [artamak; DS, C 1, s. 333]

arvana (آروانه) *i.* boz dişi deve. [arvana (II); DS, C 1, s. 337]

ası (آسى) *i.* tk. fayda, kâr, temettu‘, nef‘. [ç. asığ] [ası (III); DS, C 1, s. 342]

âstâne (آستانه) *i.* fa. 1. eşik, atebe. ... [asdana; DS, C 1, s. 341]

aşıkmaq (آشيقماق) *fl.* tka. acele ve şitâb etmek. [aşıkmaq; DS, C 1, s. 354]

aşırmaq (آشيرماق) *ft.* [“آشماق” dan] 2. atlamak, geçirmek, savmak: bu kazayı da aşırдық. [aşırmaq (II) -2; DS, C 1, s. 354]

aşırtma (آشيرتمه) *i.* 2. eyer bendi, kolan./
آشيرمه **aşırma**: *i.* 2. diğer bir şeyin üstünden atılan veya bağlanan şey. [aşırma (II) -3; DS, C 1, s. 356]

aşlıkçı (آشلقچى) *i.* tka. erzâk müteahhidi. [ç. aşlığıcı.] [aşlıkçı; DS, C 1, s. 361]

atık (آتيق) *i.* süt ve yoğurt çalkalamaya mahsus küçük yayık. [atık (III); DS, C 1, s. 369]

atılmak (آتلماق) *fl.* 4. tahta gibi çarpılıp bükülmek. [atılmak; DS, C 1, s. 369]

avgân (آوغان) *sıf.* gebe (inek). *mr.* [avgan (II); DS, C 1, s. 380]

avgın (آوغيڭ) *i.* duvar dibinde su geçmeye mahsus delik. [avgın (I) -1; DS, C 1, s. 381]

avkamak (آوقامق) yahut آوقيمق avkımak. *mz.* avkar, avkır. *ft.* sıkıp ufatmak, ovmak, ezmek ≡ *fl.* ufalanmak, dağılmak. *mr.* [avkmak; DS, C 1, s. 387]

ayaklı (آياقلى) yahut آياقلى ayaklu. *sıf.* 2. yüksek (hayvan) [ayaklı (I) -1; DS, C 1, s. 403]

ayırtlamak (آيرتلامق) *ft.* [gl: ayıklamak] 1. tefrîk ve temyîz etmek, ayırmak. [ayırtlamak -1; DS, C 1, s. 421]

âzâdlamak (آزادلامق) *ft.* 2. (etfâli) mektepten salıvermek. [azadlamak (I) -1; DS, C 1, s. 434]

azırganmak (آزرغئماق) *ft.* az vermek, esirgemek, dirîğ etmek. *mr.* [azırganmak -1; DS, C 1, s. 439]

B

badiya (باديا) *i.* ağzı yayvan topraktan büyük kap ki gerdel yerine kullanılır. [badiye (I) -1; DS, C 2, s. 470]

bağmak (باغماق) *ft.* 2. [baymak gibi] büyü ve sihir etmek, efsûnlemek: göz bağmak. [bağmak; DS, C 2, s. 483]

bakıldak (باقلداق) *i.* harmanda kabuktan çıkan çürük tâne: burçak bakıldıği. [bakıldak (I) -3; DS, C 2, s. 495]

barımaq (باريماق) *ft.* tka. korumak, muhâfaza ve himâye etmek [el-yevm barındırmak müsta‘meldir.] [barımaq -1; DS, C 2, s. 532]

basırganmak (باصرغئماق) *fl.* ağırlık basmakla muzdarib olmak, kâbûsa tutulmak. [basırganmak; DS, C 2, s. 541]

baskıcı (باصقيچ) *i.* nerdübân. (merdiven) basamak, süllem. [baskıç; DS, C 1, s. 536]

başcığız (باشچغز) *i.* küçük çiban ucu. [başcığez; DS, C 2, s. 555]

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır:
Kâmûs-ı Türkî" ve "Derleme Sözlüğü"nde Olup
"Güncel Türkçe Sözlük"te Olmayan Kelimeler

- başınmak** (باشنمق) *fl.* ["baş"dan] karşı durmak, dik gelmek, mu'annidlik etmek. [başınmak; DS, C 2, s. 560]
- batur** (باتور) *yâhut* بطور *batur. i. sıf.* bahâdır, kahramân, cesûr, battal. ["bahâdır"dan galat gibi görünüyorsa da, aslı "bahâdûr" olup, Fârisi "bahâdır"ın da bundan me'hûz olduğu mervîdir.] [bâtır (II); DS, C 2]
- bayırcın** (بايرجين) *i.* bayır kuşu. [bayırcın; DS, C 2]
- bayırmak** (بايرمق) *fl.* ["bay"dan] zengin olma, vüs'at ve kudret hâsıl etmek: yoksul baysa çanağı bayırmaz. [bayırmak (I); DS, C 2, s. 579]
- baylık** (بايلق) *i.* 1. zenginlik, vüs'at ve kudret. [baylık (II); DS, C 2, s. 582]
- belek** (بلك) *i.* üzerinden yol geçen tepe. [belek (VIII); DS, C 2, s. 609]
- brağındı** (براغندی) *i.* 2. denizin sâhile attığı kum ve taş vesâire. [bırakıntı; DS, C 2, s.668]
- bızıkçı** (بزيقچى) *sıf.* [galatı = mızıkçı] oyunda hile yapan, hîle-bâz. [bızıkçı; DS, C 2, s. 674]
- bızıklamak** (بزيقمق) *fl.* 1. sıkılmak, darlıkta bulunmak. ... [bızıklamak -1; DS, C 2, s. 675]
- bızlamak** (بزلامق) *ya* بيزلامق *fl.* [aslı: buzağılamak] (inek ve emsâli) doğurmak, yavrulamak. [bızlamak (I); DS, C 2, s. 676]
- bilekce** (بيلكجه) *i.* bileğe takılan bend, kelepçe, mukattara. [bilekçek; DS, C 2, s. 691]
- bingişmek** (بينگيشمك) *fl.* (dişler) birbirine binmek, irticâm etmek. [bingişmek (I) -1; DS, C 2, s. 696]
- biti** (بیتى) *i. tka.* yazı, tahrîr, kitâbet. [biti (I) -3; DS, C 2, s. 710]
- bitik** (بيتيك) *i. tka.* mektup, yazılmış şey, muharrerât, nâme. [bitik (II); DS, C 2, s. 711]
- bitirim** (بيتيريم) *i.* 2. son, âhir, encâm, pâyân. [bitirim (I); DS, C 2, s. 710]
- boğurtlak** (بوغرتلاق) *i.* gırtlak ağzı, hencere. [boğurdak (I); DS, C 2, s. 731]
- böğürtmek** (بۆگورتمك) *ft.* 1. eti muhâfaza için yarım pişirmek. 2. sebzeği ateş üzerinde biraz öldürmek. [böğürtmek; DS, C 2, s. 771]
- buluşlu** (بوليشلى) *sıf.* akıl erdirmeye muktedir, müdrik, ferâsetli. [buluşatlı; DS, C 2, s. 790]
- burçin** (بورچين) *i.* geyik dişisi. [burçin; DS, C 2, s. 795]
- burtmak** (بورتمق) *ft.* buruşturmak, somurtmak. [burtarmak (I) -1/2; DS, C 2, s. 801]
- bübürdek** (بؤبردك) *yâhut* بؤگوردك *böğürdek. i.* bir cins bülbül. [bübürdek; DS, C 2, s. 811]

C

- cağıldamak** (جاغلامق) *fl.* kalabalık uğultu etmek: ... [cağıldamak (I) -1; DS, C 3, s. 844]
- carcı** (جارچى) *i.* dellâl, münâdî. [carcı -1; DS, C 3, s. 860]
- câris** (جارس) *sıf.* yaygaracı, geveze, terbiyesiz gürültücü. [carıs -1; DS, C 3, s. 862]
- carlık** (جارلىق) *i.* 1. dellâl vasıtasıyla olunan ilân. [carlık; DS, C 3, s. 863]
- cavmak** (جاومق) *fl.* (ok) nişandan şaşmak. [çavmak (II); DS, C 3, s. 1095]
- cığa** (جغا) *i.* sorguç, çelenk, gelin çelengi. *mr.* [cığa (I) -1; DS, C 3, s. 899]
- corpadak** (جورپداق) *mh.* birden bire çamura batmayı tasvîr eder: corp corpadak bataklığa saplandı. [corpudak; DS, C 3, s. 1002]

Ç

- çağırğan** (چاغيرغان) *sif.* çok çağırان, yaygaracı. [çağırğan (III) -1; DS, C 3, s. 1037]
- çalağan** (چالان) *sif.* 1. ısırان. ... || **çalağan otu** = ısırان otu. *mr.* [çalağan (II); DS, C 3, s. 1048]
- çalın** (چالين) *i.* çakmak. *mr.* [çalın; DS, C 3, s. 1055]
- çalkamak** (چالقامق) *ft.* 7. (kuluçka tavuk) yumurtayı oynatıp üstlerine oturmak. [çalkamak (II); DS, C 3, s. 1057]
- çalkar** (چالقار) *i.* 2. müşil. [çalkar (I); DS, C 3, s. 1058]
- çamıç** (چامیچ) *sif.* 1. ufak tefek. [çamıç (II); DS, C 3, s. 1065]
- çangal** (چانغال) *i.* 2. ölmüş koyunun diğer koyuna emdirilen yavrusu. [çangal (III) -1; DS, C 3, s. 1069]
- çapanak** (چاپاناق) *yâhut* چپاناق çapanak. *i.* kaçırılmış mal, kaçak mal. [çapanak (I); DS, C 3, s. 1073]
- çapki** (چاپقى) *i.* yağma kastıyla düşman toprağına atla girip her tarafına hücum etme, akın. *mr.* [çapki (II); DS, C 3, s. 1076]
- çapkılamak** (چاپقىلامق) *fl.* akıncılık etmek, yağma niyetiyle her tarafa at oynatmak. [çapkılamak; DS, C 3, s. 1076]
- çatık** (چاتىق) *sif.* 1. uçlarından mülâsık, kavuşuk. [çatık (I) -1; DS, C 3, s. 1089]
- çatkın** (چاتقىن) *sif.* bir zengin veya büyükçe adama intisâb etmiş olan: filâna çatkındır. [çatkın (I); DS, C 3, s. 1091]
- çekik** (چىكىك) *i.* **çekik kuşu** = tarla kuşu. [çekik (I); DS, C 3, s. 1112]
- çekmen** (چىكىمن) *i.* 2. yağmurluk. [çekmek (I); DS, C 3, s. 1115]

- çıralamak** (چىرالامق) *ft.* 1. çıra koymak, tutuşturmak, yakmak, alevlendirmek [çıralamak; DS, C 3, s. 1185]
- çıtak** (چىتاق) *i.* lisânı çetrefilce olan Rumeli Türklerine verilen isimdir. [çıtak (II) -4; DS, C 3, s. 1192]
- çiçe** (چىچە) *yâhut* چىچە çice. *i.* *tk.* peder hemşiresi, hala. [hatırda tutulması elzem metrûkâtandır, ... [cice -3; DS, C 3, s. 957]
- çipil** (چىپىل) *sif.* gözleri çapaklı çipil adam. [çipil (I); DS, C 3, s. 1232]
- çitişmek** (چىتىشمك) *fş.* birbirine geçip pekişmek, kilitlenmek, çit gibi sarmaşmış. [çitişmek; DS, C 3, s. 1246]
- çivmek** (چىيومك) *fl.* (ok) hedeften şaşmak. [çivmek (I) -4; DS, C 3, s. 1200]
- çoğan** (چوگان) *yâhut* چوگن çögen. *i.* ağdayı ve esvâbı ağartmak için kullanılan ve reçel ve helvaya konan bir nevi kök. [çoğan; DS, C 3, s. 1256]
- çöğürtme** (چوگرتمه) *sif.* denizin dibine indirilip üstüne balıklar geldikten sonra köşelerinden tutulup birden kaldırılan ağa vasf olur: çökertme ağ. [çökürtme; DS, C 3, s. 1282]
- çöngül** (چونگول) *i.* ufak bataklık, çamurlu küçük göl. [çöngül (II); DS, C 3, s. 1288]
- çördük** (چوردوك) *i.* münebbih ve mukavvî addolunan güzel kokulu bir ot: çördük otu. [çördük (II) -1; DS, C 3, s. 1292]

D

- dayangaç** (طايانغاج) *i.* oturlan yerde dayanmaya mahsus kısa değnek, ukkâz. (DS'de *dayak*) [dayangaç; DS, C 4, s. 1384]
- debe** (دبه) *i.* *sif.* bir nevi fitika mübtelâ. [debe (II); DS, C 4, s. 1391]

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır:
Kâmûs-ı Türkî” ve “Derleme Sözlüğü”nde Olup
“Güncel Türkçe Sözlük”te Olmayan Kelimeler

- defe** (دفعه) *i.* [zebân-zedi: tefe] 3. çulha destgâhının tarağın kurulduğu yayı. 4. ipekçi dolabı, çarkı. [defe; DS, C 4, s. 1399]
- den** (دنگ) *i.* 2. miktar, derece, meretebe. [den (III); DS, C 4, s. 1420]
- din** (دينك) *i.* 1. sükûn, rahat. [din (II); DS, C 4, s. 1500]
- dizge** (ديزگه) *i.* diz bağı, dizin üst veya alt tarafında bağlanan çorap bağı. *mr.* [dizge (I) -4; DS, C 4, s. 1530]
- döğdü** (دوگدی) *i.* vurmaya ve dövmeğe mahsus tokmak veya çekiç. 2. keser ve balta gibi âlât-ı cârihanın arkalarındaki tokmak: nacak döğdüsü. [döğdü (I) -1; DS, C 4, s. 1619]
- döğüç** (دوگج) *yâhut* دوگج döğüç. *i.* soğuk su ile ve sabunsuz yıkadıkları çamaşırı döğdükleri tokmak, çamaşır taktaki (tokaç). [döğüç -2; DS, C 4, s. 1569]
- dölengeç** (دولنگج) veya دیولنگج divlengeç: *i.* toygâr ve kuyruk salan cinsi. [dölengeç; DS, C 4, s. 1578]
- dönüşün** (دونشین) *zz.* dönerken, avdette: kalemden dönüşün size uğrarım. [dönüşün; DS, C 4, s. 1587]
- dürtlengeç** (دورتلنگج) *i.* hayvanları dürtmeye mahsus kısa öğündere. [dürtlengic; DS, C 4, s. 1635]
- düzetmek** (دوزتمک) *ft.* 1. düz ve müstevî etmek, pürüzünü kaldırıp doğrultmak, düzlemek: bahçeyi, yolu, tahtayı düzetmek. 2. yoluna koymak, tanzim ve tertip etmek, düzeltmek: şu odayı düzeltmeli. [düzetmek; DS, C 4, s. 1646]

E

- eğriçe** (اگریچه) *i.* 1. baldır siniri, arkûb. [eğriçe (VI); DS, C 5, s. 1683]

- el** (ال) *i.* [aslı ve ç. ایل il.] 5. bazı âletlerin vuracak ve döğecek kısmı, deste: havan eli. [el (V); DS, C 5, s. 1702]
- elcek** (الچک) *i.* eldiven. [elcek (I) -1; DS, C 5, s. 1723]
- emzikli** (امزیکلی) *sif.* 2. lüleli (ibrik veya diğér kap.) [emzikli; DS, C 5, s. 1742]
- enserlemek** (اکسلمک) *yâ* اکسرلمک *enserlemek.* *ft.* demir çivi kakmak, enserle mihlamak. [enserlemek; DS, C 5, s. 1761]
- entereso** (انترسو) *i.* [ita. interesse] menfaat, istifâde. *ls.* [enterez; DS, C 5, s. 1761]
- eprimek** (اپریمک) *mz.* eprîr. *fl.* gunne ile söylemek, burundan lakırdı etmek. *mr.* [epirmek (II); DS, C 5, s. 1763]
- etmek** (اتمک) *i.* [ateşe gösterip pişirmek demek olan “ütmeğe”den. zebân-zedi: ekmeğe.] 1. hubûbât-ı muhtelif unundan ma‘mûl hamurun ateşte ya fırında veya tepside pişmesi ki insan gıdâsının esâsıdır, hubz, nân: buğday, mısır, arpa, çavdar ekmeği. [etmek; DS, C 5, s. 1799]
- ezgil** (ازگیل) *i.* bir cins küçük taneli muşmula. [daha küçüğüne döngel derler.] [ezgil; DS, C 5, s. 1829]

F

- filâr** (فلار) *i.* eski bir cins hafif terlik. [filar; DS, C 5, s. 1852]
- futa** (فوطه) *i.* bir iş işlerken veya hamamda vesâir ahvâlde, bele bağlanan ipek peştamal: ipek futa. [fita -1; DS, C 5, s. 1861]

G

- gaytan** (غيطان) *i.* panbuk (pamuk) veya ipekten sicim, bükme, o tirenin kalını: ipek gaytan, panbuk gaytan ... [gaytan (I); DS, C 6, s. 1951]

gebş (گبش) *sif.* [ar. “kebş”den galat] erbaşı, yiğit, pehlivan: kebşoğlu. [gebeş -4; DS, C 6, s. 1956]

gedeliç (گدلیچ) *i.* yivli, büyük ok kubûru. [gedeleç (II); DS, C 6, s. 1965]

gerim (گرم) *i.* [“germek”ten] 2. tezgâhın gerilmesiyle öne gelen miktar. [gerim (I); DS, C 6, s. 2002]

gerimşik, germişik (گرمشیک) *i.* yabânî kızılılık. [germişek; DS, C 6, s. 2005]

gevgeç (گوگچ) ya گيوگچ *givgeç: sif.* kulakları düşük miskin (hayvan): gevgeç beygir, keçi. [gevgeç (II) -1; DS, C 6, s. 2010]

göğeri (گوگری) *i.* yeşil mahsul veya meyve, yeşillik. [göğerti (I); DS, C 6, s. 2130]

göğez (گوگز) *sif.* [zebân-zedi: güvez] koyu ve az mora çalar kırmızı: güvez çuha; ... [göğez (II); DS, C 6, s. 2131]

görsitmek (گورسیتک) *ft.* göstermek. *mr.* [görsedmek; DS, C 6, s. 2162]

götlük (گوٹلک) *i.* eyer ve palanın arkasına kaplanan meşin. [götlük (I); DS, C 6, s. 2165]

göyünmek (گوینمک) *fl.* 1. yanmak, alazlanmak, ateşte kararmak. [göğnümek (II); DS, C 6, s. 2132]

güce (گوچه) *i.* kaynatılmamış burgul (bulgur), döğülmüş buğday: güce tarhanası. [güce (I) -1/2; DS, C 6, s. 2207]

güm (گوم) *i.* 2. ağır [bu mana ile Anadolu’da müsta‘meldir.] [güm (II); DS, C 6, s. 2221]

gümürtü (گوموردی) ya گوموردی *i.* arslan ve deve gibi büyük hayvanların korkunç sesle bağırması: ormanın içinden bir arslanın gümürtüsü iştiliyordu. [gümürtü -2; DS, C 6, s. 2224]

H

halıçe (خالیچه) veya خلیچه *halıçe ve خالیچه* *i.* küçük halı, ülkerli kilim, seccâde. [halıçe; DS, C 7, s. 2260]

hârinlamak (هارینلامق) *fl.* 1. yorulup zebûn olmak. 2. (at) huysuzlanıp doğru gitmemek ve gemden anlamamak. [harınlamak; DS, C 7, s. 2290]

harpuşa (خرپوشته) *i.* [fa. eşek sırtı demek olan “خرپوشته harpuş”dan] balık sırtı şeklinde çatı. [harpuşda; DS, C 7, s. 2294]

hartlab (خرتلاب) *i.* [ar. “katlab”dan galat] koca yemişi. [hartlap (I) -2; DS, C 7, s. 2296]

havruz (هاوروز) *i.* [fa. “âbrîz”den galat.] su dökülecek kap, lâzımlık, oturak. [başlıca topraktan yüksek ve sırlı nevine denir.] [havruz -1; DS, C 7, s. 2312]

horata (خوراطه) *i.* (r. ...) şaka, eğlence, latife, mîzâh. [horata; DS, C 7, 2409]

I

ıblık (ایبلیق) *i.* [zebân-zedi imlik] erkek pilicin enenmişi. [ıblık (I) -2; DS, C 7, s. 2454]

ıçkı (ایچقی) *i.* marangoz âlâtından bir âlet. [ıçkı; DS, C 7, s. 2455]

ıhlatmak (قمتلاخیا) *ft.* ve

ıhlamak (ایخلامق) *ft.* ıh diyerek deveyi çökertmek. [ıharmak (I); DS, C 7, s. 2458]

ırgandı (ارغاندی) yahut ایرغاندی *ırgandı. i.* yerinde oynama, kımıldama, sallanma. [ırgantu; DS, C 7, s. 2484]

ışkırık (ایشقیریق) *i.* topraktan su düdüğü. [ışkırık (II); DS, C 7, s. 2487]

İ

iğdin (ایگدین) *sif.* [koku demek olan “ایگ”den] kokmuş, bozuk, cılık (yumurta) [iğdin; DS, C 7, s. 2509]

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır:
Kâmûs-ı Türkî" ve "Derleme Sözlüğü"nde Olup
"Güncel Türkçe Sözlük"te Olmayan Kelimeler

ilmekli (ایلمکلی) *sif.* eğretiden bağlanmış, kolay çözülecek sûrette düğümlenmiş. [ilmekli; DS, C 7, s. 2533]

imik (ایمیک) *i.* başın tepesindeki yumuşak yer, bingıldak yâfuh. [imik (I) -2; DS, C 7, s. 2536]

ir (ایر) *iren*, erken vesâire *ba.* ار vesâire. [ir; DS, C 7, s. 2546]

isik (ایسیک) *sif.* çukurluk, engebelik, obruk. [isik (V); DS, C 7, s. 2555]

ispire (اسپیره) *i.* koyunu yüzerken deride kalan yağ çizizi: ispireli deri. [ispire -1; DS, C 7, s. 2558]

iştir (اشتیر) yahut kesre-i sakîle ile *i.* ispanak cinsinden maruf hüdâ-yı nâbit bir sebze. [iştir; DS, C 7, s. 2566]

iti (ایتی) *sif.* [ve daha doğrusu: "ایتیک itik" yahut "ایتیği iği"] keskin, bürrân, kâti', sârim: iti kılıç, bıçak. [iti (I); DS, C 7, s. 2568]

itilemek (ایتیلمک) ya ایتیلیمک itelemek. *fl.* keskinleşmek, sertleşmek. [itilemek (I); DS, C 7, s. 2568]

K

kaballamak (قبالامق) *ft.* [ar. "kabâle"den] toptan satmak, bir şeyi teferruât ve mülhakâtıyla beraber götürü fûrûht etmek. [kabal almak; DS, C 8, s. 2580]

kabran (قابران) *sif.* üşenç, tembel, gevşek, bafî'. *mr.* [kabran (IV); DS, C 8, s. 2584]

kamamak (قاملامق) *ft.* ekserin (demir çivi) ucunu perçin etmek. [kamamak (I) -3; DS, C 8, s. 2612]

kankımak (قانقیمق) *fl.* 2. (kazlar) bağrıışmak. [kankıldamak; DS, C 8, s. 2625]

kantara (قنطره) *is.* ar. *cm.* kanâtır, köprü, kârgir ve kemerli köprü, cistr, pül. [kantarma (III); DS, C 8, s. 2627]

karacı (قراچی) *i.* haydut. *mr.* [karacı -1; DS, C 8, s. 2639]

karımak (قاریمق) *ft.* hayvanın karnını yoklayıp semizliğine bakmak: kuzuyu karımak. [karımak (II); DS, C 8, s. 2662]

karmuk (قارموق) *i.* büyük kanca. [karmuk; DS, C 8, s. 2666]

kavkaz (قارقاز) *i.* danatabanı dikenli. [kavkazlık; DS, C 8, s. 2689]

kazel (قزل) *i.* ağaç üzerinde kuruyan yaprak. [gazal -3; DS, C 6, s. 1953]

keke (ککه) *i.* eğri uçlu deynek, çevgân, savlecan, ukkâz. [gege (I) -1; DS, C 6, s. 1968]

keler (کلر) *i.* 1. yılan gibi ve ancak daha kalın, dört ayaklı ve ma'a-hâzâ yürürken yere sürülür hayvanât envâi ki en marufu kertenkeler dediğimiz cinsidir; ... [keler (I) -1; DS, C 8, s. 2729]

keseğen (کسگن) *i.* elbiseyi kesen ufak bir cins fare. [kesegen (I) -1; DS, C 8, s. 2760]

kesi (کسی) *i.* ["kesmek"ten] bezden biçilmiş roba, çamaşır. *mr.* [kesi (II) -1; DS, C 8, s. 2763]

kığırdanmak (قیغردانمق) *fl.* ürümek, pek sızlanmak. (köpekler) çığrıışmak. [kığırdamak; DS, C 8, s. 2790]

kınamsık (قنمسیق) *sif.* 1. zemm ve takbîh eden, tenkitçi, münekkîd. [kınamsık (I); DS, C 8, s. 2807]

kırlağan (قیرلاغان) *i.* yumrucak, tâ'ûn uru. || *mc.* **kırlağan sürüsü** = zararlı şahıslar gürûhu. [kırlağan; DS, c 8, s. 2831]

kızalak (قیزالاق) *i.* gelincik çiçeği. *mr.* [kızalak; DS, C 8, s. 2860]

kızgırmak (قیزغیرمق) *fl.* 1. (yılan) ıslık çalmak. 2. (doğan) ava inerken bir

sadâ-yı mahsûsla bağırmaq. *mr.*
[kızkırmak; DS, C 8, s. 2868]

kişir veya **hışır** (كشیر) *i.* havuç. *mr.* [keşir (I);
DS, C 8, s. 2771]

koçaç (قوچاچ) *i.* 2. arabacı, at koşmasını bilen
adam. [koçaç (II); DS, c 8, s. 2893]

kodes (قودس) *i.* 1. tavuk yeri, kümes. [kodes;
DS, C 8, s. 2898]

kolak (قولاق) *sıf.* kolu sakat (deve) [koluk da
denir.] [kolak (I); DS, C 8, s. 2907]

kontuş (قونوش) *i.* Tatar beylerinin giydikleri
yüzü harçlı, dar kollu üstlük elbise,
kapanıçenin bir nevi. [kontuş -1; DS,
C 8, s. 2918]

koskoslanmak (قوصقوصلانمق) *fl.* şişmek,
kabarmak, tefahhur etmek.
[koskoslanmak; DS, C 8, s. 2930]

kotra (قوطره) *i.* koyunların mesela erkeğini,
dişisini ve yavrularını bi't-tefrik ayrı
ayrı bulundurmak için mandra
bölüğü, parmaklık veya çitle ayrılmış
küçük mandra. [kotara (II); DS, C 8,
s. 2936]

kösnüme (كوسنيمك) *fl.* (dişi hayvan)
erkeğine tâlip olup kızmak, azmak:
kısırak, koyun kösnüme. [kösnemek
(I); DS, c 8, s. 2974]

kurgaz (قورغاز) *sıf.* pek zayıf ve kuru.
[kurgaz (II); DS, C 8, s. 3007]

kurlak (قورلاق) *i.* kurulur âlet, silah, tuzak.
[kurlak; DS, C 8, s. 3008]

kurşak (قورشاق) ... *ba:* قوشاق kuşak, ...
[kurşak; DS, C 8, s. 3009]

kurudan (قورودان) *i.* hayvanlarda mühlik bir
illet ki burunlarında kemik hâsıl eder.
[kurudan (I); DS, C 8, s. 3011]

kurum (قوروم) *i.* 2. yaratılış, hilkat, âferîniş:
dünyanın, göklerin kurumu; [kurum
(I); DS, C 8, s. 3012]

kurumsak (قورومساق) *i.* deyyûs, pezevenk,
kaltaban. [eskimiştir.] [kurumsak -2;
DS, C 8, s. 3012]

küme (كومك) *i.* 2. umûmun koşuşup yardım
etmesi, muzâheret-i umûmiyye.
[küme; DS, C 8, s. 3034]

M

mengel (منگل) *i.* incik bileziği, halhal. [mengil
(II) -2; DS, C 9, s. 3163]

N

nora (نوره) *i.* üstü toprak örtülü samanlık.
[noda; DS, C 9, s. 3253]

O

oğmac (اوغماج) ve

oğmak (اوغماق) *i.* taze tarhana. [oğmaç -1;
DS, C 9, s. 3268]

oğunmak (اوغنمق) *i.* ["اغنمق"dan *gl.*]
bayılmak, sıkılıp iç ezilmek.
[oğunmak -2; DS, C 9, s. 3270]

ohşamak (اوخشامق) *ft.* 1. sevmek, taltif ve
nüvâziş etmek: çocukları çok
ohşamak terbiyelerini bozar. 2. bir
şeye cüz'ice benzemek, andırmak:
muzun lezzeti kavunun lezzetini
ohşar. [ohşamak (I); DS, C 8, s.
3273]

ohşâş (اوشاش) *i.* benzeyiş, misil, mânend. *mr.*
[ohşâş; DS, C 9, s. 3273]

ohşatmak (اوخشاتمق) *ft.* benzetmek, mislini
yapmak, taklid etmek. || *fl.*
benzemek, müşâbih olmak,
andırmak. [ohşatmak; DS, C 9, s.
3273]

onalmak (اونالمق) *fl.* iyi olmak, şifâ bulmak,
iltiyâm-pezîr olmak, geçmek: yarası
onaldı. [onalmak; DS, C 9, s. 3281]

onaltmak (اونالتمق) *ft.* iyi etmek, bür' ve şifâ
vermek. [onaltmak (II); DS, C 9, s.
3281]

or (اور) *i.* *tk.* hendek, önü hendekli toprak
tabya; ... [or (I); DS, C 9, s. 3287]

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır:
Kâmûs-ı Türkî” ve “Derleme Sözlüğü”nde Olup
“Güncel Türkçe Sözlük”te Olmayan Kelimeler

Ö

- öçişmek** (اؤچشمك) *fş.* biriyle bahs etmek, yâdes tutuşmak. [öçüşmek -1; DS, C 9, s. 3308]
- ödek** (اؤدك) *i.* bir ziyânın bedelini te'diye etme, tazmîn. [ödek (II) -1; DS, c 9, s. 3311]
- öğgen** (اؤگگن) *i.* akciğer, ri'e. *mr.* [öyken -1; DS, C 9, s. 3365]
- öğü** (اؤگؤ) *ya* viğü. puhu kuşunun kedi başlı büyük nev'i veya erkeği. [öğü; DS, C 9, s. 3319]
- ök** (اؤك) *i. tk.* göğüs, sîne, sadr. (bugün gayr-ı müsta'mel ise de, öksürük, öksüz, önge gibi birçok müstakkâtı kullanılıyor.) [ök (IV) -1; DS, C 9, s. 3324]
- öksü** (اؤكسو) *i.* yarı yanmış odun, ölçer. [öksü; DS, C 9, s. 3318]
- öndüç** (اؤندؤج) *i.* haber götürmek için önden giden, müjdecî, savacı. [öndüç (II) -1/2; DS, C 9, s. 3336]
- öndül** (اؤندؤل) *i.* 2. yarış mükâfâtı. [ödü (I) -1; DS, C 9, s. 3311]
- öngül** (اؤنگؤل) *sıf.* inâdcı, mu'annid, musırr. *mr.* [öngül (II); DS, C 9, s. 3339]
- öngüllük** (اؤنگؤللك) *i.* inâdcılık, mu'annidlik, ısrâr. [öngüllük; DS, C 9, s. 3340]
- öngüşmek** (اؤنگیشمك) *fl.* inâda binmek, mu'annidlik etmek, ta'annüd ve ısrâr göstermek. [öngüşmek; DS, C 9, s. 3340]
- önüc** (اؤنؤج) *sıf.* önde, ileride bulunan, sâbık, müterakkî. [önüç, öñüç -1; DS, C 9, s. 3342]
- örelmek** (اؤرلمك) *ft.* [aslı: اوركلمك öreklemek] 2. kaba ve muvakkat ta'mir etmek. *mr.* [örelmek (I) -3; DS, C 9, s. 3345]

öründülemek (اؤرونلمك) *ft. tk.* 3. seçmek, intihâb ve ihtiyâr etmek. *mr.* [öründülemek; DS, C 9, s. 3354]

özleşmek (اؤزleşمك) *ft.* 3. koyulaşmak, pıhtılanmak, ağdalanmak. [özleşmek (II); DS, C 9, s. 3372]

P

plaçka (پلاچقه) *i.* [Arnavudca'dan, eşya demektir.] çapul, ganîmet, yağma. [pılaçka; DS, C 9, s. 3440]

potlamak (پوتلامق) *fl.* [aslı: putalamak, zîrâ eski Türkçede bute ve budâğ yavru demektir.] (dişi deve) doğurmak, yavrulamak. [potlamak (I) -2; DS, C 9, s. 3474]

pupla (پوپله) *i.* bazı ördeklerin ince tüyü ki şilte ve yastık doldurmakta kullanılır. [pupla; DS, C 9, s. 3486]

pülüskün (پؤلوسكؤن) *i.* çoban süzeği denilen nebat. [pülüskün; DS, C 9, s. 3494]

S

sağucu (صاغوجى) *i.* ücretle ağlayan erkek veya kadın. *mr.* [sağıcı; DS, C 10, s. 3513]

salkı (صالقى) *sıf.* 1. sarkık, sölpük, porsuk. [salkı (II); DS, C 10, s. 3526]

salıyar (صالیار) *i.* akan ağız suyu, salya. *mr.* [salvar; DS, C 10, s. 3529]

san (صانك) *i.* ekinlere ârız olup sarartan bir maraz, sarılık: ekine san vurmuş. [san (I) -1; DS, C 10, s. 3534]

sanamak (صانامق) *ft.* 1. saymak, saygı etmek, hürmet ve itibâr eylemek: insan kendinden büyüğünü sanamalıdır. [sanamak -2; DS, C 10, s. 3561]

satan (صاتان) *i.* 1. *tka.* bacak, fahz, rân. [satan -2; DS, C 10, s. 3550]

sava (صاوه) *i.* küçük örs, bileği örsü. [sava (IV) -1; DS, C 10, s. 3552]

serkele (سرکله) *i.* bir nevi şahtere, seytreç kökü, bücterek-i hindî. [serkile; DS, C 10, s. 3590]

sıklamak (صیقلاق) *fl.* 1. sıkılarak zorla ağlamak. [sıklamak; DS, C 10, s. 3606]

sıklık (صیقلاق) *i.* ıslık, sesi dil ile sıkarak çalınan safir. [sıklık (I); DS, c 10, s. 3606]

sıpa (صیپا) *i.* [*fa.* “sepa سه پا”dan galat.] 1. üç ayaklı iskemle. [sıpa -1; DS, C 10, s. 3613]

sinirmek (سیگرمک) *ft.* 2. hazm etmek. [sinirmek (I); DS, C 10, s. 3641]

sinlemek (سنگلمک) ya سگلمک sinlemek. *fl.* (vahşî hayvan) derinden inlemek. [sinlemek -5; DS, C 10, s. 3643]

sivil (سیویل) sivilce. [sivil -2; DS, C 10, s. 3648]

sivrimek (سیورمک) *fl.* 2. boy atmak, uzamak, ince ve uzun olmak: şu çocuk pek sivridi. [sivrimek; DS, C 10, s. 3649]

soğum (صوغوم) *i.* doyma, göz tokluğu, kanâat. [soğumsuz; DS, C 10, s. 3656]

somat (صوماط) *i.* [*ar.* “sümât سومات”dan] 1. sıra ile konmuş taâm sofrası. 2. ziyâfet. [somat (I) -1; DS, C 10, s. 3662]

sontur (صونطور) 2. *mc.* gürültü, patırtı, şa‘şa‘a, debdebe. [sontur- 1; DS, C 10, s. 3664]

soruk (صوروق) *i.* suâl, pürsiş; ... [soruk (II); DS, C 10, s. 3666]

söğündürmek (سوغندیرمک) *ft.* yanan bir şeyin yanmasına hitâm vermek, itfâ etmek: âteşi, mumu söğündürdü. [sövündürmek; DS, C 10, s. 3682]

söğünmek (سوغنمک) *fl.* 1. yanmakta olan şey artık yanmamak, itfâ olunmak: âteş, mum, yangın söğündü. [sövünmek (I); DS, C 10, s. 3682]

söygenmek (سویگنمک) *fl.* yan üzere dayanmak, yasadnmak. [söykenmek (I) -1; DS, C 10, s. 3683]

sücü (سوجی) *i.* şarap, hamr, bâde, mey. *mr.* [asıl manası süçük gibi leziz şey demektir.] [süci; DS, C 10, s. 3704]

sülgü (سولگی) *sıf.* gevşek, sarkık, soluk, pejmürde, buruşuk: sülgü bez, sülgü adam. [sülgü; DS, C 10, s. 3708]

Ş

şaltak (شلطاق) *sıf.* kavgacı, çapras. *av.* [şaltağ, şaltak (I); DS, C 10, s. 3768]

şebeş (شیش) *i.* yük hayvanına takılan gem. [şebeş; DS, C 10, s. 3755]

şırлаğanlı (شرلاغانلی) *sıf.* akan, akıntılı: şırлаğanlı göz. [şırлаğanlı; DS, C 10, s. 3773]

şor (شور) *i.* 1. tuzlu ve çorak yer. [şor (II) -1; DS, C 10, s. 3790]

şubara (شوباره) *i.* [İslavca’dan] çuhadan yuvarlak tepeli ve dilimli bir nevi baş kisvesi. [şubara (I) -1; DS, C 10, s. 3793]

T

tacanmak (تاجانمق) *ft.* tâc giymek, resm-i tetvîci icrâ etmek. [tacanmak; DS, C 10, s. 3798]

takavcı (طاقاوجی) *i.* nal-bend (nalbant). *mr.* [takav; DS, C 10, s. 3807]

takıldak (طاقلداق) *i.* değirmen deliğine dâne veren tahtadan oynak bir âlet ki dâimâ gürültü eder. [takıldak (I); DS, C 10, s. 3808]

taktak (طاقطاق) *i.* çamaşır döğmeye mahsus yassı tokmak. [taktak (IV); DS, C 10, s. 3949]

talaşman (طالاشمان) *sıf.* [belki “telaş”dan] hiddetli, bed-hûy, kavgacı, herkese sataşan. [talaşman; DS, C 10, s. 3814]

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâtandır:
Kâmûs-ı Türkî" ve "Derleme Sözlüğü"nde Olup
"Güncel Türkçe Sözlük"te Olmayan Kelimeler

- tapıştırmak** (طاپشديرمق) *ft.* 2. ısmarlamak, sipâriş etmek. *mr.* [tapıştırmak -2; DS, C 10, s. 3829]
- tavuş** (طاوش) *i.* ayak sesi, yürüyüş sesi, tıpış. [tavuş; DS, C 10, s. 3850]
- tavuşmak** (طاوشمق) *fl.* ayaklar pek az patırtı edecek şekilde yürümek, tıpış tıpış yürümek. [tavuşmak; DS, C 10, s. 3850]
- tâz** (طاز) [belki *ar.* "tas"dan. *ba:* طاس tas.] baş, tepesinin saçsız olması, saçın dökülmesi, sal'. [taz; DS, C 10, s. 3854]
- tebel** (تبل) *i.* kıvrım, kat, buruşuk. [tebel; DS, C 10, s. 3854]
- tekelenmek** (تكلنمك) *fl.* 1. erkek (keçi) hücum etmek, azgınlık etmek. [tekelenmek; DS, C 10, s. 3863]
- terkimek** (تركيمك) *fl.* ["terki"den] birbirinin ardından gelmek, te'âkub etmek.
- terkişmek** (تركيشمك) *fl.* ve [terkişmek; DS, C 10, s.3892]
- tığlamak** (تيغلامق) *fl.* (yara) keskin keskin bir ağrı ile ağrılamak. [tığlamak (IV); DS, C 10, s. 3908]
- tiril** (تيريل) *sıf.* züğürt, kokuz, parasız. [tiril (I) -3; DS, C 10, s. 3919]
- tolun** (طولون) *i.* 1. şakağın kulak tozuna doğru olan muhaddebce tarafı. [tolun; DS, C 10, s. 3953]
- tombay** (طومباي) *i.* su sığırdı dişisi, dişi manda. // طومباي **tonbay:** *i.* *ba.* طومباي tombay. [tombay; DS, C 10, s. 3956]
- torlamak** (طورلامق) *ft.* toplamak, devşirmek, boğçalamak, paket yapmak. *mr.* [torlamak (I); DS, C 10, s. 3968]
- torluk** (طورلوق) *i.* 1. toprak kulübe. [torluk (I) -1; DS, C 10, s. 3969]
- tozak** (توزاق) *i.* 1. toz halinde şey. [tozak (II) -1; DS, C 10, s. 3976]
- tozamak** (توزامق) *fl.* toz kaldırmak, toz etmek. [tozamak (I); DS, C 10, s. 3977]
- töksemek** (توكسهمك) *fl.* bir şeye çarpıp sürçmek, kayıp aksamak. [tökesemek; DS, C 10, s. 3978]
- turşumak** (ترشيمق) *fl.* turşu olmak, tuzlu su veya sirke içinde ekşimek. [turşumak; DS, C 10, s. 3995]
- tutamaksız** (طوتامقسز) *sıf.* mesleksiz, devamsız, sebâtsiz, ittîrâdsız. [tutamaksız; DS, C 10, s. 3999]
- tülemek** (تولمك) *fl.* (kuş) bahar mevsiminde tüy dökmek, tüyleri dökülüp cavlak kalmak. [tülemek (I); DS, C 10, s. 4007]
- tümmek** (توممك) *fl.* şişmek, urlanmak, tümseklenmek. [tümmek (I) -1; DS, C 10, s. 4011]
- tütünlemek** (توتونلمك) *ft.* dumana asmak, dumanda kurutmak, tütsülemek. [tütünmek; DS, C 10, s. 4016]

U

- ucrak** (اجراق) *sıf.* pek uçta ve kenarda bulunan: ücrâ bir yerdir. [Arabî zannıyla هجرء hicrâ yazılması hatâdır.] [ucrak; DS, C 11, s. 4019]
- uçkunmak** (اوچقنمق) *yâ* اوچقونمق uçkunmak. *fl.* ürmek, tevahhuş etmek. [uçkunmak (II); DS, C 11, s. 4021]
- uçunmak** (اوچونمق) *yâ* اوچقنمق uçunmak. *fl.* ürmek. [uçunmak (I) -1; DS, C 11, s. 4022]
- ufanmak** (اوفانمق) *fl.* küçük parçalara inkisâm etmek, dağılmak: bu kemik durduğu yerde ufanır. [ufanmak; DS, C 11]
- ufatmak** (اوفاتمق) *ft.* 1. daha ufak yapmak, küçültmek: kapak kaba büyük geliyor, biraz ufaltmalı. [ufatmak (I); DS, C 11, s. 4047]

ulaşık (اولاشيق) *sif.* 1. bitişik, muttasıl, mülâsık, peyveste. ... [ulaşık (III); DS, C 11, s. 4033]

umsanmak (اومسانمق) *fl.* ümîd etmek, ümîde düşmek, ümîdde bulunmak. [umsanmak; DS, C 11, sç 4038]

urmak (اورمق) *mz.* vurur. *ft.* 15. çalmak: çan urmak, davul urmak. (TS'de "uğrulamak" var) [urmak (I) -2; DS, C 11, s. 4041]

uyuğmak (اويوغمق) *fl. tka.* 1. (su) durmak, râkit olmak. [uyuğ; DS, C 11, s. 4051]

Ü

ülgüc (اولگج) *i.* [aşlı: يولگج yölgec "yölmek"den] traş âleti, ustura. *mr.* [ülgüc; DS, C 11, s. 4063]

üşek (اوشك) *i.* küçük vaşak, kara kulak nev'i. [üşek; DS, C 11, s. 4077]

üşürmek (اوشورمك) *ft.* 1. yığmak, toplamak, kalabalık biriktirmek: amele üşürmek. [üşürmek; DS, C 11, s. 4078]

üzülmek (اوزلمك) *fl.* 1. eskiyip büzülmek, fersûde olmak. [üzülmek (I); DS, C 11, s. 4086]

V

vedre (ودره) *is.* [Arnavutça'dan] süt gerdeli, koyun vesâir hayvânatı sağmaya mahsus ağzı açık ve geniş gerdel. [vedre; DS, C 11, s. 4094]

Y

yağmurça (يغمورچه) *i.* bir nevi küçük geyik. [yağmurça; DS, C 11, s. 4124]

yalkı (يالقى) *i.* kağnı denilen iki tekerlekli arabanın tekerliği. [yalkı (I); DS, C 11, s. 4147]

yâr (يار) *i.* ağız suyu, ağızda toplanan su, lü'âb. [akanına salya denir.] [yar (I); DS, C 11, s. 4180]

yarga (يارغه) *i.* büyük piliç. *mr.* [yarga (II); DS, C 11, s. 4182]

yarında (يارينده) *i.* zz. erte, ferdâsı, mevzû'-ı bahs olunan günden sonraki gün: **yarındası kendisi geldi** = ertesi gün. [yarıntası; DS, C 11, s. 4185]

yasavul (يساول) *i.* vaktiyle yolun muhâfazasına memur alay çavuşu, yol hasekisi. [yasavul -1; DS, C 11, s. 4192]

yasdıgaç (ياصدیغاج) *i.* üzerinde yufka açtıkları düz ve yassı tahta, hamur tahtası. [yasdıgaç; DS, C 11, s. 4193]

yay (ياى) *i. tk.* yaz mevsimi, sayf. [yay (I) -1; DS, C 11, s. 4208]

yelek (يلك) *i.* bir yıllık deve yavrusu. [yelek (IV) -2; DS, C 11, s. 4232]

yencilmek (ينجلمك) *fc.* ezilmek, basılmak. *mr.* [yencilmek (I); DS, C 11, s. 4244]

yencmek (ينجمك) *ft.* 1. ezmek, basmak. [yencmek (II); DS, C 11, s. 4244]

yordam (يوردام) *i.* 3. debdebe, tantana, âlâyiş. [yordam (II) -1; DS, C 11, s. 4297]

yordamlı (يورداملی) *yordamlı. sif.* edâlı, avurtlu, çalımlı. [yordamlı (II) -1; DS, C 11, s. 4297]

yünül (يوكول): *sif.* hafif, yeğni, sebük. *mr.* [yünül, yünül; DS, C 11, s. 4225]

Z

zırpadak (زيرپاداق) *mh.* birdenbire, ansızın, münâsebetsiz ve gayr-i me'mûl bir vakitte: zırp çıktı, zırpadak giriverdi. *av.* [zarpadak; DS, C 11, s. 4379]

zibil (زبل) *iz. ar.* süprüntü. *n.* [zibil (I) -1; DS, C 11, s. 4384]

zülâm (زلام) *sif.* züğürt, parasız. [zülâm -1; DS, C 11, s. 4401]

- İhyâsı Arzu Olunur Lüzumlu Kelimâttandır:
Kâmûs-ı Türkî” ve “Derleme Sözlüğü”nde Olup
“Güncel Türkçe Sözlük”te Olmayan Kelimeler

Sonuç

Bir toplumun tarihi gelişme süreci içinde meydana getirdiği maddi ve manevi değerlerin bütününe ifade eden kültürün en önemli öğelerinden biri dildir. Dilin inceliğini anlayabilmek, anlatım gücünden istifade edebilmek için şüphesiz bünyesinde barındırdığı söz varlığının önemini kavramak gereklidir. Bunu kavramanın yolu da ağızlardan geçmektedir.

Şemseddin Sâmî büyük bir dil bilinciyle hazırladığı Kâmûs-ı Türkî’de metruk (terk edilmiş) kelimelerin bazıları için “*ihyâsı lüzumlu kelimâttandır*” diyerek kelimenin dile yeniden kazandırılması adına bir uyarıda bulunmuştur.

Listemizde yer alan 331 madde başı içerisinde dilin ifade gücünü zenginleştiren deyimleşmiş yapılar [*adımı tek almak* (KT) // *adımını tek atmak* (DS)]; ikilemeler (*ard aradan*); ve birleşik isimler (*çekik kuşu*, *çalağan otu*) de bulunmaktadır.

Değişen yaşam koşullarıyla birlikte dile ait söz varlığının da değişeceği kaçınılmaz bir gerçektir. Bir kültürde devenin rengine dâir yüzü aşkın renk ismi bulunurken diğer bir kültürde buna dair belki bir kelime dahi bulunmayabilir. Sanayileşmenin yoğun olduğu bir bölgede tarım kültürüne ait terimlerin yerini sanayi terimlerinin alacağı gerçektir. Bu bağlamda bazı kelimelerin yitimini doğal karşılamak gerekir.

Bulduğumuz konum itibarıyla dilimiz komşu dillerle etkileşim içinde olmuş ve kelime alışverişinde bulunmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde Fransızca’dan; deniz ticaretinin yoğun olduğu sahil kesimlerinde İtalyanca (*entereso* vb.)’dan; Balkanlarda Arnavutça (*vedre* vb.), Bulgarca ve Rumca’dan kelimeler dile girerken yüzyıllardır etkileşim içinde bulduğumuz Arapça (*ablak* vb.) ve Farsça (*hampa* vb.)’dan da dile birtakım kelimeler girmiştir. Ancak bunların oranı oldukça düşüktür.

Bunların dışında listemizde bulunan ve Türk dil mantığının ürünleri olan *abanlamak*, *acıklanmak*, *artamak*, *baskı*, *başınmak*, *cavmak*, *çalkamak*, *çapkılamak*, *döğdü*, *elcek*, *göğeri*, *göyünmek*, *harınlamak* vb. diğer bütün söz varlığı kanaatimizce *ihyâsı arzu olunur lüzumlu kelimâttandır*.

Kısaltmalar

- C** : Cilt
DS : Derleme Sözlüğü
KT : Kâmûs-ı Türkî
s. : sayfa

KAYNAKLAR

- 📖 KORKMAZ Zeynep, "Anadolu Ağızları Üzerindeki Araştırmaların Bu Günkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar", **TDAY Belleten** 1975-1976, Ankara 1976, s. 143-172.
- 📖 SÂMÎ Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî (Latin Harfleriyle)**, (Haz. Yrd. Doç. Dr. Raşit GÜNDOĞDU, Yrd. Doç. Dr. Niyazi ADIGÜZEL, Ebul Faruk ÖNAL), İdeal Kültür & Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2012.
- 📖 _____, **Kâmûs-ı Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2009.
- 📖 **Türkçe Sözlük**, XI. Baskı, TDK Yayınları, Ankara 2011.
- 📖 **Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü**, XII C., TDK Yayınları, Ankara 1963-1983.
- 📖 YAVUZARSLAN Paşa, “Türk Sözlükçülük Geleneği Açısından Osmanlı Dönemi Sözlükleri ve Şemseddin Sâmî’nin Kâmûs-ı Türkî’si”, **Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi**, 44, 2, 2004, s. 185-202.